

Legendák szabadja

Dobai Péter:
 „Barth hadapród,
 becsületszavamra,
 visszatér a nyár!”
 Nagyvilág, Bp., 2005.

Dobai. Furcsa, hogy mindig újra kell kezdeni egy történetet, ami különben evidenciának tudott, mégis így van, ha nem is lehet megszokni. Volt egyszer, régesrégén egy versantológia, Kormos István hegemon kardja alatt, Mezei András szerkesztésében, az volt a címe, hogy *Első ének*. Jeles évszám volt, ezerkilencszázhatvannyolc, ebben szerepelt először, bőven számítva az én nemzedékem, mármint ha a születési dátumokat átlagolva nézzük. Egyébiránt sokan kimaradtak belőle aktív versírók, nem úgy, mint én, ki akkoriban még festészeti ambíciókat tápláltam. Dobai benne volt, azt kell mondanom, már a kész Dobai volt benne, más, ugyancsak készek között.

A legizgalmasabb kérdések egyike, hogy Dobai miért olyan, amilyen, és miért bír rendkívüli fontossággal, hogy van egy ilyen írónk, mint Dobai. Mert ugye, így kell róla beszélni, író, hiszen sok műfajú alkotóról van itt szó, jöllehet elsőrendűen költőről, de hát ennek irodalmi rangja manapság, vajmi kétséges. Ezenfelül, éppen ő, nagyon is kitüntette magát a próza műfajában, nem is beszélve forgatókönyveiről, amelyek sikerével magában áll a hazai terepen. Legkevesebb, illik ezt nagyon komolyan venni, és sosem megfélemlíteni róla.

Új kötetének címe rendkívül bonyolult konstrukció, voltaképp idézet Ivan Bunyin elbeszéléséből, amelyet ő Kozma Prutkov verséből idéz. A borítón egy Monet-tájkép részlete, amelynek, lehet, semmi köze Dobai kötetbeli költeményeihez, de gyönyörű. És amúgy, Dobai is szereti, ha valami gyönyörű, vagy ha valami gyönyörűt lehet képzelni valamiről. És valljuk be, ez már a költészet maga, legalábbis az érzület mezején, amire, mint falat kenyérre elementáris szüksége van a lírikusnak. Persze ettől még nem lesz lírikus, ha meg is van hozzá az alaphangja. Dobai például emellé az érzéki észlelés, a részletekre menő történeti és tárgyi tudás dús ismereteivel vértette fel magát, távolról sem haszon nélkül. Csak így lehetett belőle eredeti meglátású szellem, zavarba hozóan gazdag tematikájú poéta.

Mindezt legújabb kötete is bizonyítja. Az olvasó élménye rendkívül komplex.

Egybelátni kényszerül korokat, sorsokat, semmiségeket és megrázó tragédiákat.

A gyarló élet, a reá való emlékezés, és mindennek lassú szétfoslása, kezdődő elmúlása élményét. Dobai problematikájának veleje voltaképpen egy pontosan ki-

választott Bakucz-idézet mottóként való használatában érhető tetten: „éjjel a fák közt szivarra gyújt egy hősi halott”. Ha megértjük és elfogadjuk ezt, úgy, ahogy a költő megértette és elfogadta, mint örök, de nem mindenki számára megnyilvánuló tapasztalatot, már a legendák honában járunk. Amely talán fontosabb tartomány, mint hinnők, vagy mint közvetítési számunkra tan-könyv és szakértő. Mert valamiképp a legendában táruul fel a dolgoknak magasabb rendű természete.

Dobai, szenvedélye okából is, bővebben van legendáknak, táji, vitézi, érzelmi, személyiségi értelemben egyaránt, és ugyancsak bőven merít emlékezetének hálója, ha akarja, ha nem. Azt akarom tehát mondani, hogy Dobai – talán szándékával nem is mindenben egyezően – költővé képezte ki magát, egyáltalán nem kiképzésszerűen, hanem alkatának, adottságainak, tehetségének éppen megfelelően. Nem tud úgy verset írni, hogy az ne legyen költészet.

És általában a kész helyett, mindig *új, idegen játékokat keres*. Talál is persze, hiszen horizontja igencsak tágas, ő maga pedig szisztematikus alkat, ha már kézbe vesz valamit, rajta van, hogy minden lehetőségét kiaknázza. Bizonyára ezért fordul előszeretettel nagy témák, nagy távlatok, nagy egyéniségek, kiemelkedő történelmi korszakok alapvető legendáihoz, szabadon mozogva e szédítő kiterjedésű térben és időben. Mindez talán nem volna egyéb merész kalandnál, ha nem hálózná át e lényegében érzéki-gondolati-bölcseleti anyagot a személyesség, vallomásosság, érzelmi fokozottság sokszálú húrja, idege, s így nem értetné meg velünk, miféle személyes, ha úgy tetszik, lélektani okok készítésére jönnek létre a kompozíciók, a Dobai-féle oeuvre. A forgatókönyveket most nem számítva huszonöt kötet jelzi ezt az alkotói pályát, nem csekélység, nem feledve azt sem, hogy közülük nem egy opusz maga is legendássá vált.

Jelen kötetének három nagy ciklusa hármaskép, lát-szólag eltérő vonatkozásokkal, más és más tartalmakkal, mégis egyazon hőfokú érzelmi-gondolati telítettséggel. Idézni bőséggel lehetne a világ- s szülőföld tájairól, óriás elődök, meghitt társak emlékezetéből, testiség és lelkeség igéiből, ezekből a széles mederben hömpölygő, tudatfolyam-költevényekből. „Legyen merész a képzelet” követeli egy emblémaszerű verse címében, ő maga is mindenkor megteszi a magáét, hogy e követelésnek maradéktalanul megfeleljen. Hozzá kell tennem, Dobai rendkívül termékeny alkotó, így a tabló egyre szélesedik, magasodik és mélyül is, tónusa folyamatosan változik, és a szereplő személyek száma szaporodik. Azaz a példák, legendák, idolk köre egyre tágasabb, a múlt megjelenése mind gazdagabb, differenciáltabb, felkavaróbb.

De be kell vallanunk azt is, hogy Dobai költői eszménye, minden nagyszabású erénye ellenére ma aligha divatos. Az a tartás, magatartás, forrongó és hősi szemlélet és hivatás, amelyet követ, nehezen kelt ez idő tájt rezonanciát, nem volna nehéz megfejteni, miért. Ennek okán hangja magányos hang, „üzenete” egy magányos szellem üzenete, kiérdemelt szerepe a magányosé, amelyet azonban kora is reá mér. És valamiképp ez a tragikus, heroikus vonás, ha lehet mondani, még inkább nemessé, egyben méltatlanul visszhangtalanná teszi költészetét, amely – nem kétséges – komoly társadalomalkító igénnyel született, és alkotta meg önmagát. Minden műve jelentős teljesítmény, amellyel végsősoron önmaga szerepét fokozza önnön legendájában.

Deák László

**Művalóság ellen:
mű és valóság** Buda Ferenc:
Árapály
Nap Kiadó, Bp., 2005.

Az olvasó első benyomása, hogy két „ellenző” világ kavargog a Buda-versek háttérében, egymással hol összeilleszkedve, hol feleselve. Aztán rájön, hogy inkább három. Buda Ferenc számára is a csongori „három ellenző világból” áll össze az a teljesség, amelyről egy interjúban beszél: „csak úgy érdemes élni, ha világunkban, szemléletünkben minden a maga helyére kerül. S ez csak úgy történhetik meg, ha megkíséreljük a teremtett világot a maga egészében látni”.

A három világ közül a közvetlenül, illetve a hagyományon (vagy annak emlékéen) keresztül adott eleven valóság áll a középpontban. A másik kettő is csupán innen értelmezhető, pedig ez nem valami tiszta értelem, hanem a gond (Zalabai Zsigmond használta ezt a heideggeri felhangú kifejezést a költővel kapcsolatban), a munka és a megújuló természet, valamint a közösségi létezés kétarcú „térdeje”. A természettel és a társakkal is összhangot kialakító, értelmes munkálkodás esélye és az esély eljátszása, illetve végéjérhatatlansága volt korábban is az a közeg, amelyből a legnagyobb költemények születtek (mindenekelőtt a *Tanya-hazám*). A jelen kötetben szintén ezek a tárgyiasan földközeli, a saját és a nemzeti sorsról kozmikus távlatban tűnődő versek érik el leggyakrabban a „remekműgyanus” szintet. Ilyem például a kötet címadó verse. Az árapály szó sugallta állandó ritmus egyszerre bizonyul a tétova korszakközérzet, a rossz végtelenség, másfelől az élet-

halál váltakozását megnyugvasként megéllő, a lélegző, megújuló mindenség lényegét kinyilvánító talányos bölcsesség kifejezőjének. A kiúttalanság („Se út, se ösvény”), a folytonos pusztulás képei olykor „átlényegülve” kilátást nyitnak a kilátástalanból: „Hiányos horizont / szegi körül életterem határát. / Itt-ott a síkon élő-lény-maradvány: / rezgő tollpihe, régesrég lerágott / tű-hegyes torsok, szúrós, vad bogáncsok, / kitin- s cellulózképletek, jelekké / átlényegült héjak, terméstopok, / szédült csigolyák, szikkadt bordacsontok”. A jelek reményt nyújtanak, hogy a létezés – messzezenegő tömörséggel megfogalmazott – alapélménye, a mulandóság („Megáll a szél. Távolsban füst szoborlik. / Alig eszmélsz – s egy élet eltelik.”) nem kiüresedés, hanem átváltozás: „Akár a bíbicé s a gyíkoké, / az én nyomom is éppoly elmulandó, / molekuláim csendben visszatérnek / mind-mind oda, ahonnét összegyűlvén / belém-rakódtak, szerteszéledő / atomjaimra vár újabb teendő, / szintoly fontos és elhalaszthatatlan.” (Az egyébként márványba véshető verset nem rontja le, de fölöslegesen nyújtja az utolsó két sor: „Ki válaszol? / Ki válaszol nekem?” Kimondottan didaktikus viszont a szempontváltás az *Üzenettörítés* lezárásában, szerencsére az olvasó ettől is eltekinthet a vers összeilálódása nélkül. És végül a *Tér, idő* utolsó két sora kapcsán is eltöprenghetünk, hogy nem billen-e fel bennük tárgyiasság és jelértékűség korábban végig kitartott, finom egysége.) A folyamatosság esélyére ráérző ember (és költő) egyrészt meglátja a világban a folyamatosságot (a pusztulás is ennek részévé értelmeződik át a *Tér, idő*ben: „Talpam alatt, amerre lépek, / elhantolt cseréptörödek, / félpatkók, szögek rozsdafoltja. / Csont a csontot felszínre tolja. (...) Volttól az elkövetkezőkig / lépdelek lassan, egymagamban”). Másrészt tudatosítja saját feladatát és felelősségét a folyamatok fenntartásában, irányításában. A Buda által képviselt, a közéletiséget, a nemzeti hagyományokat, a munka valóságát és a közérthetőséget egyaránt vállaló költő-szerepet ez a belátás mélyíti el.

A másik világ művalóság, mely igazinak akar látszani, méghozzá az egyetlen igazinak. Az ironikus és szatirikus hang uralja az idevágó verseket. Közülük a legnagyobb igényűek, az *Össztánc* és a *Malom* a haláltánc műfajt fölelevenítve festik a jelent apokaliptikusnak. Az utóbbi nemcsak Vörösmartyt idézi meg (a címmel), hanem Illyéstől az *Egy mondat a zsarnokságról* is felrémlik az ilyen sorokban: „benyomakszik ágyadba is / a Birodalom” stb., jelezve, hogy a túlcivilizált, túlkényelmesített világ is zsarnokság. A múlt-jelen-jövő egységet, az élet kiteljesedését itt a körforgás kiúttalansága és szédülete váltja föl: „forog a malom” (*Malom*); „forog